

**BUXORO DAVLAT
PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

**BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

TA'LIM TRANSFORMATSIYASI

ILMIY – METODIK JURNAL

№. 1

BUXORO – 2026

TURKIYA O'RTA TA'LIMIDA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH MODELLARI

Temirova Mohiniso To'lqin qizi, BuxDPI Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi
(huquq ta'limi) 1-bosqich magistranti
mohinisotemirova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola Turkiya o'rta ta'limida huquqiy madaniyatni rivojlantirishning turli pedagogik modellarini tahlil qiladi. Maqolada huquqiy madaniyat tushunchasi, uning yosh avlod ongida shakllanishi va o'rta ta'lim jarayonidagi roli ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot davomida Turkiya maktablarida qo'llanilayotgan interfaol, loyiha asosidagi va muhokama usullari, dars dasturlari va amaliy faoliyatlar tahlil qilinib, ularning samaradorligi baholangan. Natijalar Turkiya tajribasi orqali o'quvchilarda huquqiy ongni shakllantirish va faol fuqarolikni rag'batlantirish bo'yicha samarali strategiyalarni aniqlash imkonini beradi. Maqola ta'lim siyosati va pedagogik amaliyotda huquqiy madaniyatni rivojlantirishga oid ilmiy tavsiyalarni ham beradi.

Kalit so'zlar: huquqiy madaniyat, o'rta ta'lim, fuqarolik ta'limi, inson huquqlari, Turkiya, model

МОДЕЛИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМЕ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ТУРЦИИ

Темирова Мохинисо Толкин кизи, Студентка 1-го курса магистратуры BuxDPI по специальности Методология преподавания социальных и гуманитарных наук
(юридическое образование)
mohinisotemirova@gmail.com

Аннотация: В статье анализируются различные педагогические модели формирования правовой культуры в системе среднего образования Турции. В работе научно рассматриваются понятие правовой культуры, её формирование в сознании молодого поколения и роль в образовательном процессе. В исследовании проанализированы интерактивные, проектные и дискуссионные методы, учебные программы и практическая деятельность, применяемые в турецких школах, а также оценена их эффективность. Результаты позволяют определить эффективные стратегии формирования правового сознания и стимулирования активной гражданской позиции среди учащихся на основе турецкого опыта. Статья содержит рекомендации для образовательной политики и педагогической практики по развитию правовой культуры.

Ключевые слова: правовая культура, среднее образование, гражданское образование, права человека, Турция, модел

MODELS FOR DEVELOPING LEGAL CULTURE IN TURKEY'S SECONDARY EDUCATION

Temirova Mohiniso To'lqin qizi, 1st year master's student of BuxDPI, Methodology of Teaching Social and Humanities (Legal Education)
mohinisotemirova@gmail.com

Annotation: This article analyzes various pedagogical models for developing legal culture in Turkey's secondary education system. It provides a scholarly examination of the concept of legal culture, its formation in the consciousness of young generations, and its role in the educational process. The study reviews interactive, project-based, and debate-centered teaching methods, curricula, and practical activities implemented in Turkish schools and evaluates their effectiveness. The findings provide insights into effective strategies for cultivating legal awareness and promoting active citizenship among students based on Turkey's experience. The article also offers recommendations for education policy and pedagogical practice in fostering legal culture.

Keywords: legal culture, secondary education, citizenship education, human rights, Turkey, model

KIRISH

Huquqiy madaniyat – bu jamiyat a’zolarining huquqiy tushunchalar, qadriyatlar va qoidalarga bo’lgan ongli munosabati bo’lib, u nafaqat shaxsning shaxsiy xulq-atvorida, balki jamiyatning ijtimoiy va siyosiy barqarorligida ham muhim rol o’ynaydi. Yosh avlodning huquqiy madaniyati esa uzoq muddatli ijtimoiy rivojlanishning asosiy omili hisoblanadi, chunki u shaxsning fuqarolik mas’uliyati, adolatga hurmat, inson huquqlarini hurmat qilish va demokratik qadriyatlarga sodiqlikni shakllantiradi. Shu boisdan, o’rta ta’lim bosqichida huquqiy madaniyatni rivojlantirish o’quvchilarda nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy huquqiy ko’nikmalarni ham egallash imkonini beradi.

Turkiya ta’lim tizimida huquqiy madaniyat mavzusi ko’plab fanlar, jumladan, “Inson huquqlari, fuqarolik va demokratiya” darsi orqali o’quv dasturiga integratsiya qilingan. Ushbu dastur bolalarda huquqiy ongini shakllantirish, tenglik, adolat, erkinlik va mas’uliyat tamoyillarini amaliyotga tatbiq etishni maqsad qiladi. Shu bilan birga, Turkiyada huquqiy madaniyatni rivojlantirishning metodologik asoslari turli pedagogik yondashuvlar orqali amalga oshiriladi: interfaol metodlar, loyiha ishlari, guruh muhokamalari va simulyatsiyalar bolalarda huquqiy fikrlashni rag’batlantiradi.

TADQIQOT OBYEKTI

Turkiya o’rta ta’limida huquqiy madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish jarayoni bo’lib, bu jarayon o’quvchilarning huquqiy tushunchalari, qadriyatlari va qonuniy me’yorlarga bo’lgan munosabatini o’rganishga qaratilgan. Ushbu jarayon o’rta ta’lim muassasalarida amalga oshiriladigan pedagogik yondashuvlar, o’quv dasturlari, dars metodlari va amaliy faoliyatlarni o’z ichiga oladi. Tadqiqot obyekti sifatida o’quvchilarning huquqiy ongini shakllantirish, fuqarolik mas’uliyati, inson huquqlariga hurmat va demokratik qadriyatlarga sodiqlik kabi ko’rsatkichlar ham o’rganiladi. Shuningdek, tadqiqot obyekti Turkiya maktablarida qo’llanilayotgan interfaol, loyiha asosidagi, guruh muhokamasi va simulyatsiya metodlari orqali huquqiy madaniyatni rivojlantirish jarayonini qamrab oladi. Bu jarayon pedagogik tizim, o’qituvchining metodik yondashuvi va o’quvchining faol ishtiroki o’rtasidagi o’zaro ta’sirlarni tahlil qilishga imkon beradi. Tadqiqotning obyekti bilan birga u o’quvchilarda huquqiy madaniyatni shakllantirishning samaradorligi, metodlarning afzalliklari va cheklavlarini aniqlashga ham yo’naltirilgan. Ushbu ob’ekt ilmiy jihatdan Turkiya o’rta ta’limining huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo’yicha amaliyoti va pedagogik strategiyalarini tahlil qilish, shuningdek, olingan natijalarni ta’lim siyosati va pedagogik amaliyotga integratsiya qilish imkonini beradi. Tadqiqot obyekti – bu o’quv jarayonining markazida joylashgan huquqiy ongini shakllantirish va uni qo’llab-quvvatlovchi pedagogik modellar tizimidir.

QO’LLANILGAN METODLAR

Tadqiqotda sifat va miqdoriy yondashuvlarning integratsiyalangan metodikasi qo’llanildi. Sifatli tadqiqot metodlari pedagogik jarayonning sifat jihatlarini aniqlashga, o’quvchilarning huquqiy ongini shakllantirish jarayonidagi metodlarning samaradorligini chuqur tushunishga imkon berdi. Shu maqsadda Turkiyaning ta’lim sohasiga oid qabul qilinga normativ-huquqiy hujjatlar, maktablaridagi dars dasturlari, metodik qo’llanmalar tahlil qilindi. Ular orqali huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo’yicha metodik yondashuvlar va darslarda qo’llanilayotgan pedagogik strategiyalar o’rganildi.

Tadqiqot davomida qo’llanilgan interfaol metodlar – guruh muhokamalari, simulyatsiya mashqlari va loyiha ishlari o’quvchilarda huquqiy fikrlashni rag’batlantirish va amaliy ko’nikmalarni shakllantirishga qaratildi. Shu bilan birga, metodlarning samaradorligi o’quvchilarning darsga bo’lgan qiziqishi, muhokamada faol qatnashishi va huquqiy masalalarni tahlil qilish ko’nikmalari orqali baholandi.

Natijada, qo’llanilgan metodlar kompleks yondashuvni tashkil etib, Turkiya o’rta

ta'limida huquqiy madaniyatni rivojlantirishning amaliy va nazariy jihatlarini aniqlashga imkon berdi. Ushbu metodik kombinatsiya nafaqat dars jarayonining samaradorligini o'lchashga, balki o'quvchilarda huquqiy ong va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishga ham xizmat qiladi.

OLINGAN NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI

Turkiyada ta'limning asosiy huquqiy poydevori bu Turkiya konstitutsiyasi hisoblanadi. Konstitutsiyaning 42-moddasi aynan ta'lim sohasiga bag'ishlangan bo'lib, ushbu moddada quyidagi normalarni ko'rish mumkin:” Hech kim ta'lim va o'qish huquqidan mahrum qilinmasligi kerak.

Ta'lim olish huquqining doirasi qonun bilan belgilanadi va tartibga solinadi.

Ta'lim va o'qitish davlat nazorati va nazorati ostida, Otaturk tamoyillari va islohotlariga muvofiq hamda zamonaviy ilmiy va ta'lim tamoyillariga muvofiq amalga oshiriladi.”[1:39] Ta'lim olish huquqining asosiy qonunda belgilab qo'yilishi bu sohaning davlat siyosatining asosiy qismi ekanligini isbotlaydi.

Boshlang'ich ta'lim barcha kishilar uchun majburiy, davlat maktablarida bepul o'qitiladi. Majburiy ta'limdan so'ng, uning keyingi bosqichlarida o'qishni davom ettirish istagini bildirgan, kam ta'minlangan oilalardan chiqqan bolalar davlat tomonidan stipendiyalar bilan ta'minlanadilar, ularga boshqa tegishli imtiyozlar ham belgilangan.

Ta'lim muassasalarida faqat o'quv-tarbiya ishlari, uni takomillashtirish bilan bog'liq vazifalarnigina bajaradilar. Undan tashqari faoliyatlarga yo'l qo'yilmaydi.

Turk millatiga mansub kishilarga ona tili sifatida boshqa biror xorijiy davlat tilini o'rgatish mumkin emas.

Turkiyada 12 yillik majburiy ta'lim belgilangan bo'lib, ta'lim maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, quyi o'rta ta'lim, yuqori o'rta ta'lim, oliy ta'lim, kasbiy va texnik ta'lim kabi bosqichlarga bo'linadi. Turkiyada ta'lim tizimini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjat bu “Milliy ta'lim tamal qonuni” hisoblanib, u ta'lim bosqichlari, ta'limning maqsadi va vazifalari, o'quvchilarga ta'lim tarbiya berish va pedagoglar masalalarini o'z ichiga oladi. “Milliy ta'lim tamal qonuni”ning asosiy vazifalari quyidagilar:

- Har bir turk bolasini yaxshi fuqaro bo'lish uchun zarur bo'lgan asosiy bilim, ko'nikma, xulq-atvor va odatlar bilan qurollantirish va ularni milliy axloqiy tushunchaga muvofiq tarbiyalash.[2:5105].
- Otaturkning islohotlari va tamoyillariga hamda Konstitutsiyada ifodalangan Otaturk millatparvarligiga sodiq bo'ladigan, turk millatining milliy, axloqiy, insoniy, ma'naviy va madaniy qadriyatlarini qabul qiladigan, himoya qilgan va rivojlantiradigan, oilasini, vatanini va millatini sevgan va ularni doimo ulug'lashga intiladigan hamda inson huquqlari va Konstitutsiyaning muqaddimasidagi asosiy tamoyillarga asoslangan demokratik, dunyoviy va ijtimoiy davlat bo'lgan Turkiya Respublikasi oldidagi burch va mas'uliyatlarini bilgan va amalda qo'llaydigan fuqarolarni tarbiyalash.2
- Tana, ong, axloq, ruh va hissiyotlar jihatidan muvozanatli va sog'lom, erkin va ilmiy fikrlash qobiliyatiga ega, keng dunyoqarashga ega, inson huquqlarini hurmat qiladigan, shaxsiyat va tashabbusni qadrlaydigan, jamiyat oldida mas'uliyatni his qiladigan; konstruktiv, ijodiy va samarali shaxslarni tarbiyalash.[3:2]

“Milliy ta'lim tamal qonuni”ning asosiy tamoyillaridan bir bu demokratiya tamoyili bo'lib, unda kuchli, barqaror, erkin va demokratik ijtimoiy tartibni amalga oshirish va davom ettirishni ta'minlash uchun barcha ta'lim faoliyati orqali o'quvchilarda demokratiya tuyg'usini, milliy boshqaruv bilan bog'liq bilim, tushuncha va xulq-atvorni, mas'uliyat hissini va axloqiy qadriyatlarga hurmatni singdirish va rivojlantirishga harakat qilinadi - bularning barchasi fuqarolar uchun zarur ekanligi belgilab qo'yilgan.[2:5103]

Turkiya boshlang'ich va yuqori o'rta ta'limida huquqiy bilim beruvchi bir nechta fanlar mavjud. Ulardan ba'zilar mustaqil fan sifatida o'tilsa, ba'zilar boshqa fanlar tarkibida joy olib o'quvchilarda huquqiy madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

“Inson huquqlari, fuqarolik va demokratiya” fani Turkiya boshlang'ich ta'limning 4-sinfida

o'qitiladigan muhim fanlardan biri hisoblanadi. Ushbu fan dasturi Milliy ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqiladi va umumiy o'quv rejasiga muvofiq ravishda amalga oshiriladi. Mazkur darsning asosiy maqsadi o'quvchilarda inson huquqlari, fuqarolik mas'uliyati va demokratik qadriyatlar to'g'risida boshlang'ich tasavvurlarni shakllantirish, ularni ongli va faol fuqarolar sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Dars jarayonida bolalarga inson sifatida qadriyatga egalik, tenglik, adolat, hurmat, erkinlik va mas'uliyat tushunchalari sodda va hayotiy misollar asosida tushuntiriladi.

Mazkur fan o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqilgan bo'lib, unda murakkab huquqiy terminologiyadan ko'ra kundalik hayot bilan bog'liq tushunchalarga ko'proq e'tibor qaratiladi. O'quvchilar dastlab inson bo'lishning ahamiyati, har bir shaxsning qadriyat va huquqlari borligi haqida bilim oladilar. Inson huquqlari tushunchasi orqali bolalarga har bir inson tug'ilganidan boshlab ma'lum huquqlarga egaligi, bu huquqlar millati, dini, jinsi yoki ijtimoiy kelib chiqishidan qat'i nazar barcha uchun teng ekanligi tushuntiriladi. Shu jarayonda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan "Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya" haqida boshlang'ich ma'lumotlar beriladi. O'quvchilar bolalar huquqlari deganda ta'lim olish, sog'liqni saqlash, himoya va fikr bildirish huquqi kabi asosiy huquqlarni anglab yetadilar. Dars davomida adolat va tenglik tushunchalariga alohida e'tibor qaratiladi. Adolat tushunchasi bolalarga kundalik hayotdagi oddiy vaziyatlar orqali tushuntiriladi. Masalan, sinfda navbatni saqlash, o'yin paytida qoidalarga rioya qilish yoki baholash jarayonida xolislikni ta'minlash kabi misollar orqali adolatning ahamiyati ochib beriladi. Tenglik tushunchasi esa har bir o'quvchining bir xil huquqlarga ega ekanligi, hech kimning kamsitilmasligi, hamma uchun bir xil imkoniyatlar yaratilishi zarurligi bilan izohlanadi. Shu orqali bolalarda diskriminatsiyaga qarshi munosabat va hurmat tuyg'usi shakllantiriladi.

Mazkur fan doirasida demokratiya tushunchasi ham sodda va tushunarli shaklda bayon etiladi. Demokratiya xalq boshqaruvi ekanligi, qarorlar ko'pchilik ovozi bilan qabul qilinishi, biroq ozchilik fikrining ham hurmat qilinishi zarurligi bolalarga misollar orqali tushuntiriladi. Masalan, sinf sardorini saylash jarayoni yoki umumiy qaror qabul qilishda ovoz berish amaliyoti orqali demokratik jarayon modeli ko'rsatiladi. Bu jarayonda o'quvchilar nafaqat ovoz berish, balki boshqalarning fikrini tinglash, murosaga kelish va jamoaviy qaror qabul qilish ko'nikmalarini ham egallaydilar. Fuqarolik tushunchasi mazkur darsning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O'quvchilarga fuqarolik nafaqat huquqlardan foydalanish, balki ma'lum burch va mas'uliyatlarni bajarish ekanligi tushuntiriladi. Maktab ichki qoidalariga rioya qilish, atrof-muhitni asrash, o'qituvchi va tengdoshlariga hurmat bilan munosabatda bo'lish fuqarolik mas'uliyatining oddiy ko'rinishlari sifatida talqin qilinadi. Shu orqali bolalarda huquq va burch o'rtasidagi muvozanat tushunchasi shakllanadi. Ya'ni, har bir huquq ma'lum mas'uliyat bilan chambarchas bog'liq ekanligi ongli ravishda anglatiladi.

Darsning o'qitilish metodikasi an'anaviy ma'ruza uslubiga emas, balki interfaol yondashuvlarga asoslanadi. Rol o'ynash, sahnalashtirish, kichik guruhlarda ishlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish kabi metodlar keng qo'llaniladi. Masalan, o'quvchilar adolat mavzusini o'rganishda turli vaziyatlarni sahnalashtiradilar va qaysi qaror adolatli yoki adolatsiz ekanini muhokama qiladilar. Bu usullar orqali bolalar faqat nazariy bilim emas, balki amaliy ko'nikmalarni ham egallaydilar. Shu bilan birga, bahs-munozaralar orqali fikr bildirish, dalil keltirish va boshqalarni tinglash madaniyati shakllanadi.

Baholash tizimi ham jarayonga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning faolligi, ishtiroki va ijtimoiy xulq-atvori e'tiborga olinadi. An'anaviy yozma imtihonlardan ko'ra loyiha ishlari, ijodiy topshiriqlar va kuzatuv asosidagi baholash ustuvor hisoblanadi. Masalan, o'quvchilarga "Mening huquqlarim va burchlarim" mavzusida kichik loyiha tayyorlash yoki sinf ichki qoidalarini ishlab chiqish vazifasi berilishi mumkin. Bu esa ularning mustaqil fikrlash va mas'uliyatni his qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Mazkur fan bolalarda empatiya, bag'rikenglik va ijtimoiy hamjihatlik tuyg'ularini rivojlantirishga xizmat qiladi. Turli fikr va qarashlarga hurmat bilan yondashish, kelishmovchiliklarni tinch yo'l bilan hal qilish, jamoada ishlash kabi ijtimoiy

kompetensiyalar mustahkamlanadi. Ayniqsa, kichik yosh davrida demokratik qadriyatlarni singdirish kelgusida huquqiy ong va huquqiy madaniyatning mustahkam shakllanishiga zamin yaratadi. Shuningdek, mazkur fan o'quvchilarning keyingi bosqichlarda o'rganiladigan fuqarolik, huquq va ijtimoiy fanlar uchun poydevor vazifasini bajaradi. 4-sinfda olingan dastlabki bilim va tasavvurlar yuqori sinflarda yanada kengaytiriladi va chuqurlashtiriladi. Shu ma'noda, "Inson huquqlari, fuqarolik va demokratiya" darsi nafaqat alohida fan, balki uzluksiz huquqiy ta'lim tizimining boshlang'ich bosqichi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Turkiya maktablarida o'rta ta'limning 10-11-sinlarda o'qitiladigan Falsafa fani muhim ijtimoiy fanlaridan biri bo'lib, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, mulohaza yuritish va asoslash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu dars dasturi Millî Egitim Bakanligi tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, barcha turdagi litsey va gimnaziyalarda haftalik dars soatlariga mos ravishda amalga oshiriladi. Darsning asosiy maqsadi o'quvchilarda nafaqat bilim olish, balki mustaqil fikrlash, tushunchalarni tahlil qilish va turli qarashlarni solishtira bilish qobiliyatini shakllantirishdan iboratdir. 10-sinf falsafa faning Siyosat felsefasi bo'limi doirasida o'quvchilar siyosat va huquq bo'yicha bilimlarga ega bo'ladi. Unda davlat, adolat, huquq, erkinlik va tenglik tushunchalari o'rganiladi. "Davlat nega mavjud?", "Adolat nima?" va "Shaxsmi, jamiyatmi ustun?" kabi savollar orqali turli siyosiy qarashlar solishtiriladi. Demokratiya, huquqiy davlat va inson huquqlari kabi tushunchalar asosda muhokama qilinadi.

11-sinf Falsafa fanining falsafa va huquq bo'limining asosiy maqsadi – o'quvchilarda huquqiy ongni shakllantirish, adolat, erkinlik va tenglik kabi tushunchalarni falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirishdir. Dars jarayonida huquqning mohiyati, uning jamiyat va davlat hayotidagi o'rni, axloq va huquq o'rtasidagi bog'liqlik masalalari muhokama qilinadi. O'quvchilar "Huquq nima?", "Adolat qanday ta'minlanadi?", "Qonun va axloq o'rtasidagi farq nimada?" kabi savollar ustida fikr yuritadilar. Bo'limda tabiiy huquq nazariyasi va pozitiv huquq yondashuvi kabi asosiy falsafiy konsepsiyalar tushuntiriladi. Tabiiy huquq nazariyasiga ko'ra, inson huquqlari tug'ma va ajralmasdir, ular inson tabiatidan kelib chiqadi. Pozitiv huquq esa davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar tizimi sifatida talqin etiladi. O'quvchilar ushbu ikki yondashuvni taqqoslab, ularning afzallik va cheklovlarini baholashni o'rganadilar. Shuningdek, adolat tushunchasi tarixiy-falsafiy kontekstda ko'rib chiqiladi. Masalan, Platon adolatni jamiyatdagi uyg'unlik sifatida talqin qilgan bo'lsa, Aristotel uni tenglik va taqsimlovchi adolat bilan bog'lagan. Zamonaviy davrda esa John Rawls adolatni "adolatli jamiyat" tamoyili orqali asoslab, imkoniyatlar tengligi g'oyasini ilgari surgan. Bu yondashuvlar o'quvchilarga huquqiy me'yorlarning nazariy asoslarini tushunishga yordam beradi. Darslarda inson huquqlari va demokratiya tushunchalari ham muhim o'rin egallaydi. O'quvchilar huquqiy davlat, qonun ustuvorligi va fuqaroning huquq hamda burchlari haqida bilim oladilar. Bahs-munozara, matn tahlili va vaziyatli topshiriqlar orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Bir so'z bilan aytganda, 11-sinf falsafa fanining "falsafa va huquq" bo'limi o'quvchilarga huquqiy tushunchalarni faqat normativ emas, balki falsafiy, axloqiy va ijtimoiy kontekstda anglash imkonini beradi. Bu esa ularning huquqiy madaniyatini rivojlantirish, demokratik qadriyatlarga hurmat va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Turkiya o'rta ta'limida huquqiy madaniyatni rivojlantirish modellari tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur jarayon tizimli davlat siyosati va kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllantirilgan. 2012 yildan buyon amalda bo'lgan 4+4+4 tuzilmasi doirasida umumiy majburiy 12 yillik ta'lim modeli huquqiy va fuqarolik kompetensiyalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini yaratdi. O'quv dasturlari Milliy ta'lim vazirligi tomonidan markazlashgan holda ishlab chiqilib, inson huquqlari, demokratiya, konstitutsiyaviy tamoyillar va faol fuqarolik masalalari integratsiyalashgan holda o'qitiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, huquqiy madaniyatni shakllantirish samaradorligi an'anaviy normativ o'qitishdan ko'ra interfaol va kompetensiyaga yo'naltirilgan metodlar orqali yuqoriroq natija beradi. Xususan, bahs-munozara, vaziyatli tahlil

(case study), loyiha ishlari va simulyatsiya usullari o‘quvchilarning huquqiy fikrlash, dalillash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu yondashuv konstruktivistik pedagogika tamoyillariga mos kelib, o‘quvchini passiv qabul qiluvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qiyosiy pedagogika, Qurbonova O‘lmas Usmonovna, o‘quv qo‘llanma, Buxoro, 2013;
2. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, TBMM Basımevi, Ankara, 2020;
3. MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU, 24/6/1973.yıl;
4. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİ, TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ, 2025, Ankara;
5. <https://tymm.meb.gov.tr/>;
5. <https://www.meb.gov.tr/>.